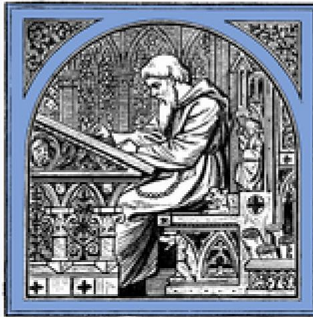

Anarkiisma Enciklopedio

Kolektivo

La Internacia Librovendejo, Parizo, 1925-1934

Eksportite el Vikifontaro la 08/09/2020

LIBERPENSO La kunmetita vorto liberpenso, uzata konstante, estas sufiĉe lastatempa: ĝi ne troviĝas en Littré, kiu enhavas tri grandajn kolumnojn pri la vorto libera. Tamen ĉiam estis liberpensuloj, laŭ la signifo ĝenerale atribuita al tiu ĉi vorto, sed ili ricevis diversajn nomojn. Oni nomis ilin nekredantoj, nekredantoj, malfiduloj, paganoj, ateistoj, eĉkiam ili kredis je kreinto Dio. En la 18-a jarcento, liberpensuloj estis nomitaj filozofoj, deistoj, teistoj, voltairanoj, fortaj mensoj, kaj skeptikuloj.

La eminenta nuntempa angla historiisto, John M. Robertson diras ke la vorto liberpensulo estas traduko de la angla liberpensulo, kiu estis aplikita, ĉirkaŭ 1667, al kelkaj membroj de la Reĝa Societo de Londono (akademio de sciencoj en Londono). Sed la termino ne estis uzata en la nuna senco de la vorto, ĉar ekzistas broŝuro eldonita ĉirkaŭ 1692, kie oni parolas pri sekto nomata: Frateco de Liberpensuloj. Ĝenerale ajne estis grupo de ne-ortodoksaj kredantoj.

La unuan fojon ni trovas la vorton en la senco de nekredanto estas en letero de la verkisto Molyneux al la filozofo Locke, en 1695. La aŭtoro, parolante pri Toland, kies skeptika verko estis bruligita en Dublino de la ekzekutisto, nomas ĉi tiun aŭtoron. sincera liberpensulo.

Estis en 1713 ke la deisto Collins unue donis la vorton libera kiel sinonimo por deisto en

lia Diskurso pri Liberpensoj, pri la naskiĝo kaj progreso de sekto nomita Liberpensuloj.

Neskeptika semajna ĵurnalo estis fondita en 1718, sub la nomo *The Freethinker*, sed ĝi estis nur politika avangarda publikaĵo.

Swift, la fama pastro, verkinto de *La Vojaĝoj de Gulivero*, publikigis en 1714 siajn Liberajn Pensojn pri la Nuna Ŝtato de Aferoj. Ĝi estis kontraŭ religia verko. Iom post iom la religia demando iĝis temo de diskutoj, libera penso estis ia reago kontraŭ certaj frazoj de tradiciaj doktrinoj en religio, kaj baldaŭ ĝi estis sinonimo de la vorto deismo, kiel Voltaire.

Multaj anglaj pensuloj malakceptantaj kristanajn superstiĉojn, kiel Thomas Paine, aŭ toro de *The Age of Reason*, morda satiro de la Biblio, estis konvinkitaj deistoj. Ili kredis je kreinto Dio, sed ĉi tiu spirito ne intervenis en mondaj aferoj.

Paine retenis la ideojn de sia juneco sen profundiĝi en tiuj de kreado kaj registaro de la mondo.

Liaj malamikoj rapide nomis lin ateisto, kio li ne estis. Eĉ nun, en Ameriko, oni konstante parolas pri Paine, unu el la fondintoj de la Konstitucio de Usono, kaj la plimulto de la civitanoj havas specon de sankta teruro de la fama publicisto, iama membro de la Nacia Konvencio en Parizo, ĉar oni ankoraŭ akuzas lin pri ateismo. Roosevelt nomis lin malpura eta ateisto, tri esprimoj kiuj estis absolute malveraj. Paine ne estis malgranda, li

estis ege singarda pri sia persono, kaj li ne estis ateisto. Li estis liberpensulo, kiu restis deisto.

En Anglio, kvankam la vorto liberpensulo naskiĝis en tiu lando, nekredantoj estis nomitaj ateistoj, paganoj, malfideluloj, vorto de insulto kiu restis uzata ĝis lastaj jaroj. Nun, krom Liberpensulo, titolo de ĵurnalo, kiu ne kaŝas siajn materiismajn kaj ateismajn ideojn, liberpensuloj antaŭ ĉio postulas la titolon de raciistoj, de sekularistoj (tiel ili estas tiuj, kiuj traktas la nunecon kaj ne pensas ne en ĉielo).

La fama fiziologo Huxley, fervora propagandanto de transformismo, ne volante esti nomata ateisto, inventis la nomon agnostiko, el la greka a-gnosko (mi ne scias). Sed ĉi tiu speco de pironismo ne estas malproksime de ateismo, ĉar ateistoj ne asertas, ke ne ekzistas Dio, sed nur ke ili ne komprenas, kio estas Dio, estaj aŭ spirito, kiun neniu iam povis klare difini. Herbert Spencer, filozofo, kies verkoj, tre famaj en Rusio, estas pli konataj en Anglio per siaj titoloj ol per sia enhavo, akceptas filozofion de la nekonebla, kiu estas nur speco de ateismo aŭ agnostikismo, krom la aserto de nekonebla, nefilozofia termino, ĉar neniu povas scii, kion la estonteco havas por la scienco. Kio hodiaŭ estas nekonata, eble estos morgaŭ akceptita de ĉiuj sciencistoj.

En Rusio ĝis la revolucio oni nomis ilin ankaŭ bousourmans (koruptado de islamanoj), voltairanoj, tiam ili estis nihilistoj, kiel Bazarov de Turgenev,

sed la nomo liberpensulo ne ricevis al ili.

Eĉnun, la vorto liberpensulo (svobodno mouislitel) estas apenaŭ uzata krom de verkistoj; prefere, la homoj uzas la esprimon bezbojniki (la Sen Dio) por nomi la liberpensulojn kiuj estas protektitaj fare de la bolŝevista registaro. En Moskvo aperas tre bela karikaturista gazeto, nomata Le Bezbojnik aŭ Stanka. Alia samspeca semajna gazeto estas la organo de la Unio de Ateistoj, ĉe la establita, kaj estas tre disvastigita. Monata revuo, L'anirelighiosnik (La Kontraŭ religiulo) enhavas tre seriozajn artikolojn pri filozofio, pri scienco, pri la sektoj kiuj estas tiel multaj en la lando kaj el kiuj kelkaj estas sincere revoluciaj, dum aliaj estas naŭzaj, kiel klilistoj kaj eŭnukoj.

En Ukrainio, ekde la revolucio, libera penso faris grandan progreson. La liberpensuloj nomiĝas Bezverniki (la sen religio), jen la titolo de grandioza ilustrita revuo, eldonita en Ĥarkovo.

Tiel longe kiel Kroatio estis submetita al Hungario, la Katolika Eklezio estis ĉopova; miaj studentoj en Susvak (prononcu Sonchack) Akademio estis devigitaj iri al meso, kvankam la plimulto diris al mi, ke ili kredas je nenio. Eĉkroataj profesoroj estis postulataj ĉeesti la ceremoniojn, pri kiuj ili plendis ĉar la plej multaj estis liberpensuloj. Ekde kiam la lando fariĝis parto de Jugoslavio, regno de serboj, kroatoj kaj slovenoj, politiko

sorbas ŝujn mensojn kaj libera penso estas iom flankenpuŝita.

Tamen belega revuo estis eldonita en Zagrebo (ĉefurbo de Kroatio) sub la titolo Slobodna Missao (Libera Penso). Mi ne scias, ĉu ĉi tiu eldonaĵo ankoraŭ aperas.

En Bohemio, kie la movado estas tre potenca, tiuj, kiuj malakceptis katolikajn dogmojn, estis nomitaj husanoj. En Prago okazis Internacia Kongreso de Libera Penso kaj ŝujare oni festas la rememoron de tiu ĉi martiro piede de la statuo de Hus.

La ĉefa ĉi libera pensanta gazeto nomiĝas Volna Myslenka (Liberpensulo). La Prezidanto de la Respubliko Mazarik estas liberpensulo. Ni ankaŭ publikigas multajn liberpensajn volumojn kaj gazetojn kiel Volna Skola (Libera Lernejo) Havlitchek, nomo de unu el la plej aktivaj liberpensaj ĵurnalistoj de la pasinteco.

Tre aktivas ankaŭ la bohemiaj germanoj, kiuj eldonas ĉusemajne Freie Gedanke (Libera Penso). Ili faras propagandon en ĉiuj germanaj distriktoj, bedaŭrinde ili havas klare marksisman tendencon.

Germanio estas nuntempe la lando kun la plej organizitaj liberpensuloj, verŝajne pli ol miliono. Tie estas eldonitaj multaj liberpensaj gazetoj, kaj verkoj, kiuj estas ofte konfiskitaj, kiel La Eklezio en Karikatur, kies vendon, post longa proceso, finfine la tribunaloj rajtigis. En iuj urboj kunvenis kongresoj kun kelkcent membroj.

Tamen, en la pasinteco, veraj liberpensuloj estis maloftaj. La germanoj, tro longe okupitaj de kvereloj inter protestantoj kaj katolikoj, timis la nomon de libera penso, eĉkiam Frederiko la 2-a montris sin nekredanto al kristanismo. En la 18-a jarcento la plej progresintaj estis nomitaj de la homoj Gottlos, sen Dio, sed ateistoj estis preskaŭ netroveblaj. Iom post iom ni nomis filozofojn, Kantians, Hegelians, Schopenhauerians, tiujn, kiuj bazis sin sur la principoj de tiuj verkistoj, kiuj mem neis kristanajn dogmojn, sen nomi sin liberpensuloj.

Nun tio multe ŝanĝiĝis. Ni nomas nin sen timo Freidenker aŭ eĉ ateisto. Iama monaĥo Hans Ammon proklamis sin ateisto en sia ĵurnalo Lichtbringer (La Lumportanto).

Antaŭ la milito, ekzistis ateisto en Nurenbergo, sufiĉe kontraŭ milita gazeto kiu estis subpremita dum la malamikecoj. Alia nomo aplikita al libera penso estas (Geistesfreiheit. Ekzistas ankaŭ societo nomata Freie-Religiöse Gesellschaft (libera religia societo).

Ĉi tiu organizo havas pastrojn, kiuj donas moralajn lecionojn al lernejoj, kies gepatroj diras, ke ili forlasas la Eklezion. Instrui ĉi tiujn lecionojn en pluraj ŝtatoj postulas registaran permeson. La titolo donita al liberpensuloj, kiuj eliris el la eklezioj, estas confessionslos (senkonfesaj), sed ili estas liberpensuloj, eĉse ili ne estas parto de iu liberpensula organizo. Estas centoj da miloj da ili. DO

Confessionslos estas difino de libera penso en Germanio.

En Aŭstrio, ekde la respubliko, libera penso; LA
ateistoj, la Confessionslos faris grandan progreson.

La Liberala Propaganda Asocio de Montevideo eldonis pli ol cent
broŝurojn, inkluzive de mia hispana broŝuro: Mito aŭ realo, ĉu Jesuo
estas historia rolulo? (elĉerpita en la franca) kaj miaj Kuriozaĵoj de la
Kulto de Sanktuloj (neeldonita en la franca). Ĉi tiuj estas klare liberpensaj
verkoj. En Argentino kaj aliaj sudamerikaj respublikoj, liberpensuloj
estas liberaluloj.

Kiel antaŭ ĉio, ni devas konsenti pri la
vortojn, kiujn ni uzas, necesas komenci citi la difinojn, kiujn ni donis aŭ
ankoraŭ donas de Libera Penso.

Libera penso estas, mia opinio, la anarkiisma doktrino aplikata al
religiaj kredoj. Ĉar libervolitoj ne akceptas ajnan aŭ toritaton, ili ne
povas akcepti ajnan dogmon kiu postulas ilin kredi ion ajn. Ili ne akceptas
aprioran aserton, ili ne povas kredi, ke tio, kion pruvis la eksperimenta
scienco, kaj tamen ili opinias, ke tio, kio nuntempe validas por vera,
povas tre bone esti renversita de la progreso de la scienco, kiel ni faras,
ni vidis lastatempe pri la unueco de la materio do, por mi, la libera penso
estas la libera studo de la sciencoj per la racio; tiel libera penso estas
raciismo aplikita al religiaj superstiĉoj.

Profesoro Gabriel Séailles donis, en la Ĝeneva Kongreso en 1902, la jenan difinon: "La libera penso estas difinebla: la rajto al libera ekzameno. Ĝi postulas, ke ĝi aserto estu alvoko de menso al menso, ke ĝi estu prezentita kun siaj pruvoj, ke ĝi estu proponita por diskuto, ke neniu do pretendu trudi sian veron al aliaj homoj samtempe. nomo de aŭtoritato ekstera kaj supera al racio.

Liberpensulo estas do iu ajn, kiaj ajn liaj teorioj kaj kredoj estu, kiu nur vokas sian propran inteligentecon por starigi ilin kaj submetas ilin al la kontrolo de la inteligenteco de aliaj.

Libera Penso ekskludas nek hipotezon nek eraron; ĝi estas eĉ por ekscelenco la libereco de eraro; ĉar rifuzi al homo la rajton fari erarojn estas naive kredi sin posedi la absolutan veron, sin deklari neeraripova, doni al si sian etan papecon. Libera Penso estas metodo, ĝi ne estas doktrino, ĉar ĝi prezentus sin kiel doktrinion nur neante sin en la momento mem, kiam ĝi asertas sin. »

Séailles denove diras: "Libera Penso signifas liberan ekzamenon, liberan uzon de racio je propra risko...

"La praktiko de sciencaj metodoj malhelpas nin identigi la konatan de la nekonataĵo. Ni ne plu povas preni la atendon de estontaj sankcioj kiel la motivon de niaj agoj. Ni rifuzas revii pri justeco en ĉiela urbo, rezignaciante al malbono ĉi tie malsupre; ni aŭdas la

atingi en la realaj rilatoj de viroj kaj ni nur kalkulas je nia klopodo por sukcesi. »

Séailles, kvankam ne anarkiisto, montras tion Libera penso devus esti la aplikado de anarkiisma moralo.

En novembro 1902, ĉe la Kongreso kie la Nacia Asocio de Liberpensuloj de Francio estis fondita en Parizo, la sekva deklaro estis notita:

... La Asocio celas protekti la pensliberecon kontraŭ ĉiuj religioj kaj ĉiuj dogmatismoj, kiaj ajn ili estas, kaj certigi la liberan serĉon de la vero per la metodoj de la racio.

En la sama Kongreso, Ferdinand Buisson, prezidanto de la Asocio, diris: "Liberpensulo neniel volas lasi sin trudi de Dio aŭ Majstro, li volas nenion apriorie kredi. »

Jen alia difino, ĉi tiu de Jules Carrara, svisa poeto, profesoro ĉe la École Normale de Lausanne kaj kiu perdis sian katedron pro siaj liberpensaj ideoj. "Libera Penso estas antaŭ ĉio, ĝi devus esti ekskluzive, scienca metodo, rimedo por koni, rimedo por alveni al Vero, do Progreso, kaj sekve al Feliĉo. »

Vero, Progreso, Feliĉo, jen la tri etapoj, kiujn la homaro devas trairi kaj kiujn ĉiu el tiuj, kiuj ĝi formas, devas trairi unue.

(Sed kio estas Vero? Mi povus aldoni? Absoluta Vero ne ekzistas. Vero por unu, malvero por alia,

ktp.).

Carrara diras denove (en Discovering the Truth), ni havas nian kialon... se ĉi tiu rimedo ne estas senerara, ĉi estas ankoraŭ la plej bona el ĉiuj; kaj la sola esenca.

Krom se li estas tute senigita de racio, tio estas freneza, ĉi homo estas pli-malpli dotita de racio, rezonkapabla, racia.

La racio estas el ĉiuj niaj kapabloj, la sola el kiu ni povas diri, ke ĉi estas esence, komuna al ĉiuj homoj, nemalhavebla al ĉiuj...

La racio estas la majstra kaj moderiga fakultato de aliaj, la pendolo, kiun neniu reĝo estas sen perdi sian ekvilibron. Do ni fidu nian racion kaj estu raciistoj.

Raciismo estas la sola scienca metodo, la sola filozofio, la sola pensmaniero favora al la malkovro de la vero. Liberpensulo estas homo, kiu prenas sian racion kiel gvidilon kaj juĝu anton, por kiu lia racio estas kiel kribrilo, kiu retenas verojn kaj lasas trapasi erarojn, kiu submetas al la kontrolo de sia racio ĉiujn ŝajnojn, ĉiujn prepoziciojn, ĉiujn postulatojn, ĉiujn asertojn, ĉiujn pretendojn, kaj kiu nur konservas tion, kion lia racio konfirmis al li esti vera.

Raciismo estas nenio alia ol Libera Penso estas la libera ekzercado de ĉi tiu fakultato, kiu ebligas al ni kompari, juĝi, pensi, scii,

scias. Raciismo kontraŭ as al revelacio, ĝi kontraŭ staras sciencon al kredo kaj racion al Kredo.

Libera Penso... malhelpas stagnadon, krustiĝon, koaguliĝon, paralizon de inteligenteco. De unu jaro la ĵurnalo La Libre-Pensée Internationale, el Laŭzano, pleniĝas de diskutoj pri la signifo kaj amplekso de la vorto Liberpensado.

Membro de la Franclingva Federacio de Libera Penso, S-ro Kemia Profesoro Pelet nepre volas, ke Libera Penso estu religio. Kvankam li estis aktiva membro de niaj grupoj dum multaj jaroj, li asertas, ke la nuna generacio sentas bezonon de religio, eĉsen dogmo. Li verkis volumon pri tiu ĉi temo kaj kaŭzis malpacon inter la liberpensuloj de franclingva Svislando. Ĝi estis nur aprobita de liberalaj pastroj, tamen ĝi daŭras.

La ĉefa temo pritraktita en la Kongreso de Liberpensuloj de Franclingva Svislando, en Neŭŝatelo, en majo 1928 estis jena: ĉu liberpensado fariĝas religia? La sekva rezolucio estis unuanime pasigita minus tri voĉoj:

"La kongreso de la Franclingva Federacio de Liberaj Penso, kolektita dimanĉe la 26-an de majo 1928, ĉe la Maison du Homoj, en Neŭŝatelo, post diskutinte la demandon "Libera Penso kaj Religio", formulas la sekvajn deklarojn kaj rezoluciojn:

“1. Religio estis, de sia origino ĝi is la nuntempo, esence mistika sinteno bazita sur kredo je la supernatura.

“2. En la lumo de la historio, ĝi i malkaŝis sin antaŭ ĝi kiel ilo de spirita regado kaj per tio de submetiĝo al tempaj potencoj.

“3. Libera Penso estas la forto de liberigo kiu kontraŭstaris la regan potencon de Religio. Ĝi metas sin sur naturan grundon kaj tial ne povas aprobi la mistikan sintenon. Ŝi estas senreligia.

“4. Tamen, Libera Penso neniel intencas malhelpi individuojn adopti kaj praktiki la kredojn, kiujn ili volas. Sed ĝi staras kontraŭ religiaj komunumoj kiam ajn ili volas uzi sian nombran, ekonomian kaj tradician forton por defendi kaj eternigi sian regadon.

“Ĝi celas, male, la kreadon de Societo, kie nek la fakto de kredi, nek la fakto de ne kredi, estas por iu ajn kaŭzo de damaĝo aŭ privilegio.

“5. Liberpensado estas idealisma. Ŝi ne neas, ke Religio povas esti laŭ sia maniero. Sed ŝi scias, ke ĝi tiu tendenco ne estas karakteriza por la religia kredo, ĉar la esenca fundamento de la Religio estas mistika absoluto.

“Ne estas do klare ĝi uste diri, ke la Religio estas la idealo, kiun la homo metas al si.

“Cetere, Libera Penso ne proklamas absolute.

Lia idealo ne estas "absoluta" vero, nek "absoluta" justeco, nek "absoluta" libereco.

Ĝi flankenmetas tiujn metafizikajn nociojn, kiuj montriĝis tro oportunaj por ĝi uste pravigi la rezignon de la serĉado de neatingebla idealo.

“Liberpenso, restanta male en la sfero de agado kaj eblecoj, volas detrui anticipe ian pretekston por tia rezigno, proklamante kiel maksimumojn:

Ĉiam pli da vero,
Ĉiam pli da justeco,
Ĉiam pli da libereco,

atingi ĉiam pli da kompreno kaj amo inter viroj.

“6. Se Libera Penso, kiel doktrino, estas nereligia, kiel organizo, ĝi ne fermas siajn pordojn al homoj de bona volo, eĉse ili persistas nomi la idealon de libereco religio. Liberpenso. »

SKIZO DE LA HISTORIO DE LIBERA PENSO. Laŭ longe de la tempo estis viroj kiuj, uzante sian racion, malakceptis la superstiĉojn de la medioj en kiuj ili vivis. Tiuj ĉi senkonsciaj raciistoj, eĉinter la sovaĝuloj, kontentiĝis konservi por si siajn ideojn; ili ne volis krei malamikojn, ĉar la homo

ordinara, konvinkita, ke tio, kion li kredas, estas la tuta vero, trovas malbone, ke individuo ne pensas kiel li mem.

Ĉar la timo de fizikaj fenomenoj nekompreneblaj por la menso de estaĵoj kreis religiojn kaj kiam homoj, kiuj distingiĝis per sia forto, ekkaptis la potencon kaj volis havi aliajn homojn, eble pli inteligentajn, al sia sindonemo, la dogmoj formiĝis, ritoj estis truditaj kaj ĝi estis preskaŭ krimo ne akcepti la teoriojn de la pastroj. La raciistoj ne elmontris siajn ideojn, por ne esti elmetitaj al murdo. Tial la nomoj de la antikvaj liberpensuloj estas preskaŭ nekonataj al ni.

En Hindio kaj Persio, la neantoj estis multaj; la multeco de dioj nature pruvis, ke tiuj diaĵoj estis nur puraj inventaĵoj. Gautama Sakya Mouni, la Budho, estis liberpensulo, kiu ne kredis je la brahmana triunuo kaj neis la ekziston de supera Dio. Lia kialo montris al li, ke ĉiuj rakontoj de la braminoj, iliaj legendoj estis nur fabeloj. Sed li kredis je spirita ento, la animo, kaj sur tiu ĉi kredo li bazis tion, kion oni nomis la budhisma religio, ĉar li mem volis nur elmontri apriorie moralon malbone fonditan sur amo de la sekvanta.

Gautama estis unu el la unuaj liberpensuloj, kies teorioj atingis nin, kvankam ili estis misformataj de miloj da pli-malpli fidelaj disĉiploj. Kong-Futse en Ĉinio, kiu ne kredis je vivo

estonteco, povas esti vidita kiel liberpensulo. Mitra, el kiu homoj volis fari dion, unu el la prototipoj de Jesuo, estis liberpensulo de sia tempo, socialreformanto.

Tamen nur ĉirkaŭ la jaro 600 a.K. aperis en Grekio veraj liberpensuloj, la filozofoj kiuj, dum pli ol 500 jaroj, klopodis penetri la sekretojn de la naturo, sen okupi la dogmojn de sia tempo, flankenlasante la religian, poezian kaj gnoma periodo, reprezentita de Orfeo kaj la misteroj, la teogonio de Heziodo kaj la sep saĝuloj.

Greka filozofio, kiu povas esti spurita reen al Taleso, formiĝis is ĝi is la regado de Justiniano, kiu fermis la lernejojn de filozofio en 529.

La unua lernejo de tiu liberafilozofio, la ionia lernejo, komenciĝis kun Taleso, de Mileto (639-549). La komuna karaktero de ĉiuj filozofoj de ĉi tiu skolo estas serĉi la originon de la universo en materia elemento, unika en iuj kaj produktanta ĉiujn aferojn per ekspansio kaj instruado (dinamismo), multobla ĉe aliaj, kiuj konsideras ĉiujn estaĵojn kiel rezulto de diversaj kombinaĵoj de ĉi tiuj elementoj.

La ĉefaj reprezentantoj de la ionia skolo estas Anaksimandro (610-546), Heraklito de Efeso, Anaksagoro, Diogeno de Anallonia, Arhelao kaj Empedoklo.

Ĉiuj specoj de legendoj pri la ideoj de Heraklito estas konataj inter ni, sed ni ne devas enteni ilin. Li estis malfavora al Demokrito, sub la nomoj de Johano kiu ploras kaj

Johano, kiu ridas, tio estas igante unu plorema pesimisto, la alia moka skeptikulo; malĝustaj kvalifikitoj.

La kursiva aŭ pitagora skolo kiu sekvis la epokon de la ionia skolo (de 584 ĝis 370), temigas ĉefe la matematikan flankon de la universo, dum la ionia skolo temis ĉefe pri la fizika flanko. Nombroj estas la esenco de ĉiuj aferoj kaj unueco, aŭ monado, estas la principo de nombroj. La animo estas nombro, kiu moviĝas per si mem. La reveno al unueco konsistigas virton. Pitagoro koncedante la animon ankaŭ parolas pri metempsikozo. Ĉiuj teorioj de Pitagoro kaj lia asketismo estas sufiĉe malklaraj por ni, sed ĉi tiu filozofo estis libera de iuj teologiaj ideoj. Li kaj liaj disĉiploj nur akceptis individuan racion, do ili estis veraj liberpensuloj. Inter liaj lernantoj ni devas menciigi Teanon, lian filinon, Aristeon, lian bofilon; Philolaus (450-395)

Anhisas de Tarentum, Aliméon, de Crotona, ktp.

La atomisma skolo antaŭ ĉiuj la modernan sciencojn, la Riciano aplikas ekskluzive al la metafizika principo de la universo, tio estas al la ideo de substanco kaj kontraŭ batalas la du antaŭajn skolojn per dialektiko. En la Eleatoj ne ekzistas mezo inter absoluta estaĵo kaj nenieco; la idealo de multobla estaĵo estas plena de kontraŭdiro. Estas nur la unu, la senfina kaj la necesa, kiu ekzistas: ĉio alia estas nur ŝajno. Inter la Eleatikoj ni citos: Ksenofanon el Kolofono (617-510);

Parmenido de Eleo (530-455); Meliso de Samos; Zenono de Elea (ĉirkaŭ 500).

La atomisma skolo antaŭ is la modernan sciencon, la atomisma teorio de Würtz, Gebhard kaj ĉuj nunaj fizikistoj. La atomisma skolo, kvankam ne posedante la esplorrimedojn, kiujn ni nun havas, observis kaj rezonis libere.

La filozofoj de tiu ĉi skolo rekonis senfinan nombron da atomoj, de diversaj formoj kaj dotitaj per eterna movado. La animo estas kunmetita de rondaj kaj igneaj atomoj, kiuj donas movadon al la korpo. Scio rezultas el la efiko de eksteraj atomoj sur la animo (unua provo de sensualisma psikologio). Inter la sensualistoj ni trovas precipe Demokriton el Abdera (480-407), Diagoras, Nessus, Anaxargue, Naŭ sifanes, majstro de Epikuro.

La sofistoj ne estas la inventistoj de absurdaĵoj, kiel la nuna signifo de la vorto povus kredigi. Ili estis skeptikuloj pri la teorioj prezentitaj de la tiamaj filozofoj. Ili estis utilaj por popularigi la datumojn de scienco kaj indiki la kontraŭ dirojn de la sistemoj. Ili pavimis la vojon al la sokrata lernejo.

Inter la sofistoj, ni nomos Gorgias de Leontium, Protagoras de Abdera, Critias de Ateno.

Ĉi tiam filozofoj ĉefe okupiĝis pri naturo, pri fiziko, ili ne faris studon.

speciala de la homo kaj liaj kapabloj, estis la merito de Sokrato esti limiginta al la morala sfero. Li ne proskribis la spekuladon, kiun uzis la antikvaj skoloj, ĉar li mem parolis pri unusola Dio, simpla supozo, kiu ne estas pruvebla. Li rigardis tiun ĉi Dion kiel bona.

La animo, laŭ Sokrato, alproksimiĝas al Dio per ekzercado de racio kaj libereco, tio estas, per praktikado de virto.

SOKRATIKA METODO

ĉefaj procezoj. 1°

Simulita nescio, hipotezoj akceptitaj kiel veraj kaj ilia malvero elmontrita de la absurdaĵo de iliaj sekvoj (sokrata ironio); 2° analizo de kompleksaj nocioj, laŭ grada evoluo de la semoj de vero kontinua en la homa menso; indukto.

Nia tuta filozofia instruo ĝis la 17-a jarcento devenis el sokrataj principoj, malgraŭ ilia arbitra, nescienca bazo, principoj kiuj estis transdonitaj al ni de Platono (en liaj multnombraj verkoj), kaj de Ksenofono ktp.

Sokrato, akuzita pri koruptado de la junularo, tio estas, ke li parolis kontraŭ la dioj adorataj de la homoj, estis kondamnita trinki cikuton. Li estis martiro de libera penso.

Kvankam la antikvaj grekoj neniam estis tiel netoleremaj kiel la postaj kristanoj estis, kaj precipe

la aboga religio de la Eternulo, kiu ekstermis ŝajn Kanaanidojn kaj aliajn popolojn, kiuj ne adonis la Dion de Izrael¹, ni parolas pri aliaj martiroj de la libera penso en Grekujo. Diagoras de la insulo Melos, moknoma la Ateisto, laŭ dire estis kondamnita al morto pro siaj perfortaj diatriboj kontraŭ la religio de siaj kuncivitanoj, sed nenio estas konata ĉirkaŭ lia morto. Diagoras verŝajne estis sklavo, tiam disĉiplo de Demokrito. Estas dirite ke ĉirkaŭ 412 a.K. li fuĝis de Ateno pro timo de cikuto ĉar li malkaŝis kaj konstante mokis religiajn misterojn kaj iliajn incitojn. Li ne pereis kiel viktimo de maltoleremo, ĉar ni ŝuldas al li la saĝajn leĝojn, kiujn li publikigis por Mantinea.

La morto de Sokrato ne timigis la liberpensulojn de lia tempo. Efektive, pluraj filozofiaj skoloj daŭre ignoris politeismajn dogmojn...

La Kirenaika Skolo, kies ĉefa protagonisto estis Aristipo el Kireno (norda Afriko), deklaris, ke bono konsistas el plezuro kaj malbono el doloro.

Kiel Condillac instruis en la 18-a jarcento, laŭ Aristipo la sentoj estas la nuraj juĝistoj de kio estas vera, bela kaj utila.

La cinika skolo konfesis nenion de tio, kion ni nomas cinika (de la greka kuon, hundo).

La plej fama reprezentanto de tiu ĉi skolo estis Diogeno, pri kiu oni rakontas multajn pli-malpli apokrifajn anekdotojn. Antisthenes, Crates, Hipparchia, instruis

ke bono estas en virto kaj ke tio konsistas en vivi laŭ la naturo, sen ke la saĝuloj zorgu pri tio, kion homoj diros pri ĝi aŭ observu la nunan moralon. La cinikulo juĝis ĝin laŭ tio, kion li konsideris kiel lia racio.

Eŭklido, fondinto de la Megaria skolo, estas pli konata kiel matematikisto ol kiel filozofo. Li estas meritigita je la invento de geometrio kaj lia nomo en Anglio fariĝis sinonima kun ebena geometrio. Studentoj en anglaj lernejoj ĉiam diras: "Mi lernas aritmetikon, Eŭklidon, algebron, ktp."

Tamen, kiel liberpensa filozofo li havis grandan gravecon. Laŭ li, la racio devas esti la sola gvidilo, ĝia objekto estas la universalulo, la absoluto, kiu sola ekzistas; bono estas racio, malbono estas nur ŝajno. Inter la subtenantoj de ĉi tiu filozofio, ni devas nomi Medemon kaj Fedon; tio estante la temo de unu el la dialogoj de Platono.

Libera penso estas nature skeptika, ĉar ĝi akceptas neniun dogmon. La reprezentanto de tiu ĉi universala dubo estis Pyrrho, fondinto de Pyrrhonism. Laŭ li, ĉiu tiel nomata scienco baziĝas sur hipotezoj. Nur virto estas altvalora. Scienco mem ne kondukas al iuj pozitivaj rezultoj. Estis postulite ke la esenco mem de la filozofio de Montaigne, La Boétie, kaj Charron venis de Pyrrhonism, kiu estas tre diskutibla.

Skeptiko havis multajn subtenantojn, kiel ekzemple Aenesidemus, de Kreto (samtempulo de Cicerono), Agrippa

(ĉ 70 a.K.), Sextus Empiricus (ĉ 230 p.K.).

La ĉefaj argumentoj de la skeptikuloj estas jenaj: 1° Ĉar la racio ne povas pruvi sian propran legitimecon al si, ĉu aserto estas senpaga hipotezo; 2° La racio estas kondamnita per sia naturo al nesolveblaj kontraŭ diroj.

La vasta sistemo de Platono havas en sia centro la teorion de ideoj. Tiu ĉi disĉiplo de Sokrato fondis la lernejon konatan kiel la Akademio kiu altiris disĉiplojn el la tuta helena mondo. Platono estas ankoraŭ komentita, diskutata aŭ atakata de ĉiuj modernaj filozofoj, precipe ĉar li kredas je ununura Dio, kiu modeligis eternan materion kiel li. Ĉu ni povas konsideri Platonon kiel liberpensulon? Kredo je Dio, apriora kredo, ŝajnas al mi kontraŭ a al libera penso; kvankam deistoj kiel Voltaire, Paine, nepre devas esti rigardataj kiel liberpensuloj.

Aristotelo, de Stagira, en Trakio, de 384 ĉis 322, ĉuis dum jarcentoj intelektan diktatorecon sen ekzemplo en la historio. Vigle atakante en ĉia bazo la teorion de sia majstro, Platono, li rifuzas al ideoj substancan ekzistadon, li vidas en ili nur elementon apartan de sensacio, sed senpova provizi scion sen ĉi-lastata. Aristotelo serĉas mezon inter idealismo kaj sensualismo. Ni estas malproksime de konsenti pri ĉi tiu punkto.

La verkoj de Aristotelo, kiuj restis preskaŭ nekonataj en la Okcidento ĝis ĉirkaŭ 1200 p.K., estis finfine popularigitaj per tradukoj de la araba. Islamanoj kaj judoj kiel Maimonido, Averroes fariĝis entuziasmaj aristoteloj, ilia filozofio estis preskaŭ ekskluzive derivita de la verkoj de la fondinto de la Liceo aŭ Peripatetic skolo (lernejo de Aristotelo). La maŭroj de Hispanio enkondukis en Eŭropon la ideojn de la majstro de Aleksandro la Granda kaj baldaŭ ili regis ĉiujn mensojn en la Mezepoko, ĝis tia grado, ke la katolika eklezio faris multajn viktimojn inter viroj kiuj ne estis tute ortodoksaj el la aristotela punkto de vido.

La reviviĝo de leteroj kaj la verkoj de grekaj filozofoj kiuj estis alportitaj de Grekio en la originaloj, skuis la influon de Peripateco, sed ekzistas daŭre mensoj kiuj aliro sin al aristotelismo. Sulla estis unu el la unuaj romianoj se temas pri alporti kelkajn el la skribaĵoj de Aristotelo al Romo. Unu el la ĉefaj meritoj de Aristotelo estis lia klasifiko de la sciencoj, same kiel en la 19-a jarcento la reputacio de Auguste Comte unue venis de lia klasifiko de la sciencoj. Tiu ĉi klasifiko de Aristotelo baziĝas sur la tri ĉefaj evolumanieroj de la homa menso; koni, agi, produkti. Ĝi klasifikas teoriajn sciencojn en fizikon, matematikon, metafizikon; praktikojn en moralo, ekonomio, politiko, arta, poezia, retoriko, logiko.

Kvankam la katolika eklezio trudis aristotelismon dum jarcentoj, la filozofo mem, malakceptante la religiojn de sia tempo, devas esti konsiderata liberpensulo.

La du ĉefaj verkoj de Aristotelo kiuj restas al ni estas la Organon, aŭ logiko en ses disertaĵoj, kaj la Metafiziko aŭ Unua Filozofio, en 14 libroj. Bacon, bazigante sian filozofion sur aposteriora studo, titolis sian laboron la Novum Organon.

Epikureismo. Epikuro (337-270) estas verŝajne la greka filozofo kiu estis plej kalumnita de modernaj verkistoj. La vorto epikurano fariĝis sinonimo de manĝema. Ni alvenis ĝin is nomi liajn disĉiplojn "Agrego de porkoj de Epikuro", kvankam la moralo de Epikuro estis sufiĉe stoika. Li rekomendis al siaj disĉiploj virton, moderecon, kiu sola povis konservi la sanon. Estas vere, ke li diris, ke la celo de la homo estu la feliĉo, sed ĉi tiun feliĉon li metis en la perfektan ekvilibron de la vivo, en la ripozo, en la meditado.

Ni povas atingi feliĉon nur per kono de ni mem kaj la mondo. Lia filozofio estas la modifita atomismo de Demokrito. Ĝia logiko akceptas du elementojn en inteligenteco, sentoj kaj antaŭ ĝi ojoj, nocioj ĝineraligitaj de la kompreno. Sento estas la kriterio de certeco. Epikuro havis multajn disĉiplojn, kaj lian filozofion adoptis la plej multaj romiaj verkistoj: Lucretius, en sia *Natura rerum*, Cassius, Pomponius Athicus, Lucullus, Crassus, Horacio.

La romianoj ne havis grandajn originalajn filozofojn, ili pruntis siajn teoriojn de la grekoj.

Tamen, ni devas citi Epikteton, Markon Aŭ relio, Brutus, Katon el Utiko, Seneca kiuj povas esti klasifikitaj inter la stoikuloj. De Grekio, filozofio pasis al Aleksandrio de Egiptujo. Aleksandra novplatonismo havis kiel metodon sintezon, ĝ ia celo estis kunigi la orientan spiriton en vasta eklektikismo, sed kristanismo jam sentis sian katastrofan influon sur la homa spirito. Do ni vidis sanktan Cirilo eksciti siajn subtenantojn kontraŭ la granda liberpenza akademiulo Hipatia, kiu estis mortigita forigante ŝ iajn vestaĵ ojn kaj ŝ irante ŝ ian korpon per ostroŝ eloj en 415.

La edikto de la imperiestro Justiniano, en 529, fermanta la lernejojn de filozofio, estis la signalo de la dekadenco de inteligenteco. En Eŭ ropo, libera penso estas disbatita sub persekuto. Kelkaj filozofoj kiel Saint Erigena (ĉirkaŭ 856) provis apliki al kristana dogmo la logikajn formojn de la Organon de Aristotelo , tradukita fare de Boethius. Ĉie disvastiĝ as mallumo, religio sufokas ĝan agadon de sendependa penso. La filozofio de la skolastiko estas nenio alia ol la humila sklavo de la Eklezio.

La paliso kaj la teruraj torturoj minacis ĝun, kiu kuraĝ is levi dubojn pri katolikaj dogmoj. Estis tempo de koŝ maro por tiuj, kiuj ne povis kredi implicite. Anstataŭ greka libereco, la civilizita mondo havis nur sklavecon de la cerbo,

Katolikismo retrovis la civilizacion preskaŭ mil jaroj.

La reformacio, eliranta el la renesanco de la literoj, kuraĝis skui la pensojn, sed tamen Berthelier, la libertino, tio estas liberpensulo, estis mortigita en Ĝenevo, kie hodiaŭ lia statuo. Servetus, la fama hispana kuracisto, kiu kuraĝis nei la diecon de Jesuo estis kondamnita de la katolika eklezio; fuĝinte de Vieno (Francio) kie li estis forbruligita, li rifuĝis en Ĝenevo, kie Kalvino plenumis la papan juĝon. Nun statuo de Servet ornamas placon en Annemasse (Haute-Savoie), Ĝenevo ne volis disponigi lokon por starigi la statuon, rezulto de internacia abono.

La urbo Ĝenevo simple starigis monoliton sur la loko mem kie, en Chavapel, la martiro estis bruligita. En Parizo, statuo de Servet situas sur la placo de la urbodomo de la 14-a-jarcenta arondismento. Protestantismo ne plu kredis je certaj katolikaj dogmoj; ekzemple al transsubstancigo (la gastiganto ŝanĝiĝis en la korpon kaj sangon de Jesuo), indulgojn, preĝojn por la mortintoj ktp., sed havante la Biblion kiel fetiĉon, li estis same malproksime de libereco de penso kiel katolikismo aŭ toritatema.

La renesanco de grekaj studoj produktis, en Italio, la renovigon de la libera penso. Tuta amaso da pensuloj, riske de siaj vivoj, esprimis sian amon al intelekta libereco. La kronikisto Villani parolas pri multaj epikureanoj malfavoraj al ortodokseco. Brunetto Latini, mastro de Danto, en sia Tesoretto, faras la naturon

universala potenco, lasante diecon flanken. Cecco d'Ascolo, profesoro pri filozofio kaj astrologio en Bolonjo, estis bruligita sur la brulego en 1327, ĉar li skribis ke Jesuo vivis kiel malkuraĝulo, maldiligenta kun siaj disĉiploj.

Ni povas konsideri Danton, Boccaccio, Petrarkon, kiel liberpensulojn de ilia tempo, kvankam la Eklezio forviŝis ĉiujn antiklerikalajn sentojn el siaj verkoj.

Pulci, granda poeto de la Renesanco, evitis la Inkvizion malgraŭ siaj kontraŭklerikalaj satiroj; sed, post lia morto, al lia kadavro estis rifuzita entombigo en konsekrita tero. Gabriele de Salo (en 1497) kuraĝis diri, ke Jesuo trompis la mondon per sia ruzo, kaj ke eble li mortis sur la kruco pro siaj krimoj; ĉi tiu bologna kuracisto estis protektita de siaj estroj kontraŭ la Inkvizicio.

Georgo de Novarra estis bruligita en 1500 por neado de la dieco de Jesuo.

Inter la liberpensantaj verkistoj ni devas precipe mencii Pomponace (1462-1525), kiu laŭdire vere iniciatis la filozofion de la itala Renesanco. Li neis la senmortecon de la animo, la realecon de mirakloj; sed li pretendis submetiĝi al la Eklezio, kiu savis lian vivon.

Dum multaj italoj distingiĝis pro sia skeptiko al dogmoj, Francio, Hispanio, Skandinavio, fleksitaj sub la jugo de la romia eklezio, produktis neniun sendependan spiriton almenaŭ neniun kiu lasis nomon. En Bohemio, Jean Hus, kuraĝis inte paroli

libere, estis kondamnita fare de la Koncilio de Konstanca kaj bruligita vivanta (1413) malgraŭ la sekurkonduito de imperiestro Sigismondo. La disĉplo de Hus, Hieronimo de Prago, iom poste, suferis la saman sorton kiel lia majstro. La husana milito kiu sekvis, kaj kiu daŭris longan tempon, estis politika dramo, kiu deturnis la publikan menson de demandoj de libera penso en Bohemio kaj Moravio.

En Nederlando, Koornhert (1522-1590) estis forigita de Delft pro siaj heterodoksaj verkoj. La Historio de Nederlando, de Lieve van Aitzema, estis subpremita por ateismo; La saman sorton havis Exercitationes Philosophicae de Gorlaens. Kverbogh kiu, en 1668, publikigis vortaron de la nederlanda lingvo enhavanta liberpensajn difinojn, devis fuĝi de Amsterdamo, estis procesigita pro blasfemo, juĝita al 10 jaroj da malliberejo kaj 10 jaroj da elpelo. Li mortis en malliberejo.

Ni do vidas, ke eĉ la landoj, kiuj adoptis la reformon, ne estis esceptitaj de maltoleremo, kiam liberpensulo esprimis siajn ideojn. En la sama tempo, kiam Calvinio establis sian potencon en Ĝenevo kaj faris la Biblion la neeraripova gvidilo de siaj subtenantoj kaj per tio rezignis ĉian liberecon de vera penso, ekzistis en Francio skeptika filozofo, kiu havis grandegan influon sur la menson de la homoj. kultivita, mi volas paroli pri Montaigne (Michel Eyquem de) (1533-1592), kies Eseoj estas ankoraŭ la litra libro de granda nombro da pensuloj. Ĉi tiuj Eseoj estas verkitaj sen plano, ili formas kolekton de pensoj

kaj observoj. Montaigne malakceptas ajnan truditan doktrinon, ajnan akceptitan teorion. Li volas pensi mem kaj dubas pri ĉio, kion li ne rekonis kiel vera. Oni nomis lin Pironisto, sed li ne diris, kiel Pironano, oni diras, kion mi scias, ke mi scias nenion. Montaigne sindetenas de ajna aserto. La Eseoj de Montaigne estas ofte reeldonitaj. Angla traduko kiu estis subpremita fare de la cenzuristo kiel ateisma, reaperis kaj havis grandan sukceson.

La amiko de Montaigne, Étienne de La Boétie (1530-1563), lasis malgrandan verkon, Voluntary Servitude, kie ni volis vidi la premisojn de anarkio.

Pierre Charron (1541-1603), alia amiko de Montaigne, kiu mortis en liaj brakoj, estis komence katolika predikisto, sed en sia plej konata verko, Traité de la Sagesse, li estas disĉiplo de Montaigne kaj serĉas pruvi la necertecon. kaj la senpotencon de la racio, li kondamnas ĉiujn religiojn. Li unue ŝokis la kredantojn dirante, ke se homo havas animon, ankaŭ bestoj havas. La Traktato pri Saĝo estis daŭrigita dum la vivo de la aŭtoro kaj post lia morto.

Itala samtempulo de Montaigne kaj Charron, Giordano Bruno, estis unu el la plej grandaj sciencistoj de sia tempo. Ni trovas en liaj verkoj la ideon pri transformismo disvolvita en la 19-a jarcento de Lamarck kaj Darwin. Naskita ĉirkaŭ 1548, li eniris la dominikan ordenon, sed liaj duboj pri religio kaj liaj perfortaj atakoj kontraŭ la monaĥoj puŝis lin forlasi Italion ĉirkaŭ 1580. Li iris al Ĝenevo,

esperante trovi liberecon de penso tie, sed li baldaŭ vidis, ke libereco estas tiel malmulte konata tie kiel en katolikaj landoj. Li iris al Parizo kie, ĉe la Sorbonne, li atakis modan aristotelismon, poste li foriris al Anglio, kie li defendis la kopernikanan sistemon kontraŭ la Oksfordaj profesoroj. Poste li vojaĝis tra Germanujo, ĉe vekante grandan kontraŭstaradon, ĉar li atakis la tezojn mem de la katolikismo; li publikigis sciencajn verkojn, prefere panteismajn. Estinte invitita de amiko iri al Venecio, kie li promesis liberecon de siaj opinioj, li estis perfidita de tiu sama amiko, kiu transdonis lin al la Papo. Enfermita de la inkvizicio de Romo, li ĝis emis dum sep jaroj en la karceroj, poste li estis bruligita viva la 17-an de februaro 1600. Ĉi tiu aŭdaca pensulo fariĝis heroo por eŭropa liberpensado, statuo estis starigita al li per internacia abono al la treloko, kie estis lumigita la fajro, kie li pereis. Granda palaco (bela domo) de la firmao Giordano Bruno staris en Romo kontraŭ Vatikano. Ĝi estis rekonstruita por fari ĝin la centra punkto de liberpensaj societoj, sed la pastraro observis. La perfidulo Mussolini, ĉi tiu preskaŭ anarkiisto, kiam li estis laboristo en Laŭzano, kiu fariĝis la ĉefo kaj malbona diktatoro, disfalis ĉi tiun palacon, sub la preteksto konstrui straton sur la loko, sed la strato neniam estos konstruita.

La fondusoj de Giordano Bruno estis konfiskitaj fare de la faŝisma registaro.

La verkoj de G. Bruno estis tradukitaj al la germana en pluraj volumoj.

La 17-a jarcento vidis la naskiĝon de du skoloj de filozofio kiuj certe havas bazojn en libera penso, tiuj estas la skoloj de Bacon en Anglio kaj Kartezianismo aŭ la lernejo de Descartes en Francio.

La verkoj de Bacon (François) (1561-1626) havas duoblan celon: 1° la reformado kaj progreso de la sciencoj; 2° la rezonita klasifiko de la homa scio. Laŭ li, la proceduroj, kiujn la scienco devas sekvi, estas reduktitaj al tri: 1° preni la naturon en la ago kaj registri purajn fenomenojn, sen antaŭe serĉi ilin klarigi; 2° konstrui tabelojn kie la fenomenoj estas klasifikitaj en ordo facile ekkaptebla; 3° altiĝi al la kono de la leĝoj per indukto, kies procezojn li detale analizas. La principoj fiksitaj fare de Bacon, ke intelekta agado estas nur ekzercita sur fono origine disponigita per sensacioj, estis evoluigitaj kaj aplikitaj al psikologio kaj moralo fare de liaj tujaj disĉiploj (Hobbes, 1588-1679; Gassendi, 1592-1655; Locke, 1632-1704) kaj de la sensualisma lernejo de la 17-a jarcento. La liberalaj ideoj de Bacon havis nur malmulte da influo sur la okazaĵoj de lia tempo. La persekutoj daŭris. En 1619, la liberpensa akademiulo Lucilio Vanini estis bruligita vivanta en Tuluzo post kiam lia lango estis elŝirita per pinĉilo ruĝigitaj per fajro. (Statuo estis starigota al Vanini en Lecce, lia naskiĝurbo, sed milito kaj faŝismo malhelpis la starigon de tiu ĉi monumento).

Mary Tudor (Bloody Mary kiel ŝi estas nomita en Anglio), havis centojn da protestantoj bruligitaj aŭ senkapigitaj; lia fratino Elizabeto buŝis katolikojn. La filo de Maria Stuart, Jakobo la 1-a, havis la dramiston Kyd, la akademiŝlon Barholomew Legate (1611), kaj la saman jaron Wightman brulis. Post ĉi tiu lasta forbruligo, ni ne plu bruligis la liberpensulojn, ni kontentis meti ilin en malliberejon dum multaj jaroj. Leĝo ankoraŭ punas blasfemantojn per malliberigo hodiaŭ. Antaŭ tri aŭ kvar jaroj, subĉela parolanto, Gott, estis kondamnita pro tio, ke li uzis iom perfortajn vortojn kontraŭ la Triunuo. Li mortis en malliberejo. Ĉiujare peticio estas prezentita al la Parlamento de eminentaj personoj favore al la nuligo de tiu ĉi leĝo, restaĵo de la Mezepoko, sed la registaro kontraŭas ĉi tiun liberalan mezuron.

La filozofio de René Descartes (1590-1650), kontraŭa al la reformo de Bacon, regis ĉian filozofion ekde la mezo de la 17-a jarcento ĝis ĉirkaŭ 1750 kaj eĉ nun ĝi havas multajn subtenantojn.

Kartezio povas esti nomata liberpensulo pro tio, ke en la Diskurso pri la Metodo li abstraktas - malplenan skribtablon - el ĉiuj antaŭ konceptitaj ideoj, el ĉiuj dogmoj kaj poste li rekonstruas per la observado de internaj faktoj, li tiel fondas la psikologion, la psikologion. el kiu ĝi ĉerpas logikon kaj etikon; sed, per stranga aberacio, eble venanta de la timo de la persekutoj, al kiuj li jam estis elmetita en Holando, li reiras al Dio, kiu ne faris;

tute nenio rilatas al logiko aŭ psikologio.

Tiu ĉi teodiceco estis verŝajne trudita al li per la kutimoj de lia tempo.

Inter la plej aŭtoritataj reprezentantoj de lia lernejo, ni vidos Malebranche (1638-1715), Arnauld, Nicole, Bossuet, Fénelon ktp., kaj en la 19-a jarcento, Royer-Collard, Gérando, Cousin kaj la tutan eklektikan lernejon. Spinoza, kiu estis disĉiplo de Kartezio, disigis de sia majstro kaj konstruis sistemon de panteismo. Li estis liberpensulo kaj estis malpermesita en la sinagogo pro tio.

Meze de la 18-a jarcento, en Anglio, deismo ekhavis grandan amplekson, malgraŭ la persekuto de la protestanta pastraro. 18-jaraĝa knabo, Thomas Arkenhead estis pendigita kiel deisto kaj por nomi la Malnovan Testamenton la Fabloj de Ezra, Jacob Ilive, kiu neis ĉian dian revelacion estis ligita al la piloro tri fojojn (1753) kaj juĝita al malfacila laboro por tri jaroj; maljunulo de 70, Peter Annet, kiu mokis la rakontojn de la Pentateŭko (la kvin verkoj atribuitaj al Moseo), ankaŭ estis alkroĉita al la piloro kaj sendita al punlaboro por jaro.

Tamen estas surprize, ke ne estis pli da verkoj defendante deismon; ili estas nur ĉirkaŭ kvindek, kaj tamen la plej multaj el la tiamaj rimarkindaj homoj estis deistoj, ili ne iris ĝis dubi pri la ekzisto de Dio, tiu ĉi Dio estis la kreinto de nenio pli. Ili ne demandis sin kie ĉi tiu Dio prenis la substancon de kreado, ĉi tiu, laŭ

genezo estis nenio krom la ordigo de kaoso; sed kio estis ĉi tiu kaoso?
Ktp.

Voltaire, kiu estis la intelekta reĝo de la 18-a jarcento, estis deisto. Devinte fuĝi de Francio, dum sia restado en Anglio li studis la skribaĵojn de la deistoj, li ensorbis la tutan sukcon kaj li klarigis la ideojn de la deistoj en senriproĉa stilo multe pli alta ol tiu de la angloj.

La vivo kaj skribaĵoj de Voltaire estas tro konataj por ke ni bezonu priskribi ilin ĉi tie. Lia influo ne malpliigis as, kvankam liaj tragedioj, liaj komedioj, liaj epopeoj ne plu legas, sed la nomo de Voltaire havas ankoraŭ tre grandan forton. Ne estas tago, kiam mi ne vidas ĉi tiun nomon citita de usonaj, anglaj, germanaj, rusaj, ĉeĥaj, polaj kaj ukrainaj ĵurnaloj. La klerikoj povas koleri, inventi kalumniojn post kalumnioj, Voltaire restas reĝo de kontraŭ religia penso.

Lia Filozofia Vortaro, Kandido kaj aliaj fabeloj estas tradukitaj kaj legitaj en ĉiuj lingvoj kaj en ĉiuj landoj. Ĉi tio estas la pereco de klerikaluloj.

Jen alineo, kiun mi legis hodiaŭ en la angla gazeto The Literary Guide: "Voltaire: Filozofo, dramisto,

historiisto; la punisto de hipokrituloj, la elmontranto de malveraĵoj, la amara, senlaca malamiko de la superstiĉo, la protektanto de la laboristo, la venĝanto de Colas kaj Sirven, Voltaire kiu estis la unua igi la plumon potenco antaŭ kies nomo lernis la papoj kaj potenculoj rampi; kiu forpelas la Eternulon el la cxielo

kaj la Infero de la alia mondo, la genio kiu faris tiom multe (por la homaro)... Voltaire kaj Napoleono estas simbolaj kiel Ahriman kaj Osmuzd, el persa mitologio, ili estas kiel la principoj de la konflikto de bono kaj malbono, de Racio kaj Forto. , principoj ĉiam en milito, senĉesa milito ktp. » (La cetero de la artikolo estas elokventa parolado kontraŭ la milito). Ni ankoraŭ trovas tie ĉi tiun frazon: "Mi esperas, mi fidas, ke venos tago, kiam viroj kaj virinoj ne plu adoras la restaĵojn de Napoleono, kaj ke ili trovos en Voltaire sian instruiston kaj sian inspiron. »

Tiel malamo al katolikoj ne povis erodi la piedestalon, sur kiu la moderna homaro starigis la idealon de la filozofio.

Ĉirkaŭ Voltaire, ni vidas amason da viroj de talento, eĝeniulo, iranta pli for ol li kaj proklamante sin ateistoj. La Mettrie, d'Argens, d'Holbach, abato Meslier, Dumarsais, d'Alembert, Mably, Naigeon, Dupuis. Tiuj ĉi viroj, kies verkoj havis kolosan influon sur la progreson de la libera penso kaj historio, meritas specialajn avizojn en nia Enciklopedio, sed ne estas sufiĉe da spaco. Ni nur memoru, ke la Enciklopedio fondita kaj verkita de Diderot kaj kies enkonduko de d'Alembert fariĝis klasika verko, estas konstante citata, kvankam la scienca parto estis postlasita de modernaj malkovroj. Jen la neevitebla sorto de ĉiuj enciklopedioj. Nian admiron meritas Condorcet, granda klerulo, fondinto de la teorio de progreso, defendanto de virinaj rajtoj.

Post la morto de Voltaire kaj la ĉefaj enciklopediistoj, libera penso fariĝis la gardvorto de preskaŭ ĉiuj verkistoj kaj pensuloj. Kiam la Revolucio eksplodis, preskaŭ ĉiuj gvidantoj estis trempitaj de la ideoj de Voltaire kaj liaj disĉiploj, aŭ tiuj de J.-J.

Rousseau kiu, malgraŭ siaj palinodioj, ĉiam estis pli-malpli liberpensulo. De la Konstituciiga Asembleo, ni estis surprizitaj vidi episkopojn kaj pastrojn, kiel Talleyrand aŭ Abato Grégoire, rezigni sian alvokiĝon kaj proklami sin liberpensuloj.

Danton, Marat, Mirabeau, estis konvinkitaj liberpensuloj. Marat, abomene kalumniita de la plej multaj historiistoj, estis granda klerulo kaj homo de integreco, Robespierre, la nekoruptebla Maksimiliano, faris damaĝon al la Revolucio kaj la mondo per siaj teismaj ideoj kaj la reenkonduko de religio en Francio; sed kiam ni komparas la vivon kaj integrecon de Robespierre kun la vivo kaj agoj de niaj ŝatistoj, ni estas devigitaj admiri ĉi tiun homon malgraŭ lia malbona influo kontraŭ libera penso. Saint-Just, Lebas, Couthon estis herooj kun pli progresintaj ideoj ol ilia gvidanto. Hébert, la redaktisto de Père Duchesne, uzis la malican lingvon de certaj popolaj klasoj por konverti tiujn virojn al revoluciaj kaj ateismaj ideoj. Barras kaj la reakciuloj kiuj renversis la reĝimon de Robespierre ne estis liberpensuloj. Ili estis karieristoj kiel niaj parlamentanoj, niaj ministroj, multaj estis malvirtaj homoj, kiuj restis kristanoj.

Ni forgesis paroli pri homoj, kiuj havis grandan gravecon kiel Helvétius, kies volumoj: Pri la Spirito kaj Pri la feliĉo estas sincere ateismaj.

Dum la revolucia periodo aperis gravaj verkoj por libera penso, ekzemple Les Ruines des Empires , de Volney , publikigita en 1791; ili ofte estis reeldonitaj. La enorma verko de Dapuis , Origine de tous les cults, kiu donis enormajn batojn al kristanaj teorioj, datiĝas de 1795; Sylvain Maréchal, aŭtoro de la fama vortaro de ateistoj, publikigis en 1797 sian Kodon de Societo de Homoj sen Dio ; en 1798, la Liberaj Pensoj pri Pastroj ; en 1799, la ses volumoj de lia ateisma verko Voyage de Pythagoras. La Vortaro de Ateistoj aperis nur en 1800. Ĝestis pligrandigita de la granda ateisma astronomo Lalande.

Inter la plej grandaj sciencistoj de la revolucia kaj napoleona epoko neniuj nomoj meritas pli da laŭdo ol tiuj de Lamarck, fondinto de transformismo (1744-1829) kaj Laplace (1749-1827). Li diris: "Ne necesas la hipotezo de Dio. »

Dum en la 18-a jarcento en Francio, libera penso ekkonsciis pri sia forto; en Anglio ekzistis kelkaj potencaj pensoj, kiel la historiisto, filozofo kaj skeptikulo Hume (prononcita Youme, 1711-1776), kiuj rompis la ĉenojn kiuj tenis la homan menson ligita al kristanismo kaj poste al Deismo. Hume eĉ influis Voltaire en sia junaĝo; sed ne estis prononcita libera movado en Britio.

Alia verkisto, Gibbon (prononcu Ghibene), 1737-1704, granda historiisto, kreskigita en Laŭ zano, estis tie influita de Voltaire kaj en sia enorma verko Malkresko kaj Falo de Romo, li enprofundiĝis en la krimojn de kristanismo kaj montris la vanecon de tiu ĉi religio. . Gibbon daŭre estas legita fare de ĉiuj anglalingvaj intelektuloj; lia laboro, kiu fariĝis klasika kaj ofte represita, nuntempe havas feliĉan influon sur akademiuloj.

Robert Owen (prononcu Roberte Ĉenne), socialreformanto naskiĝinta en 1771, ne konatiĝis per siaj verkoj ĝis 1810. Pri li ni parolos inter la liberpensuloj de la 19-a jarcento. Same okazos pri la granda ateisma poeto Shelley, naskita en 1792.

En Germanujo, protestantismo en la nordo kaj katolikismo en la sudo malhelpis ajnan progreson en la libera penso, sed Frederiko la 2-a de Prusio, Voltariano de sia junaĝo, volis, unufoje sur la trono, malhelpi la liberan penson disvastigi inter la homoj, li havis germanajn librojn kun skeptika tendenco subpremita, kiel verko de Gėbbhard atakanta la miraklojn de la Biblio; li havis junulon Rŭdiger malliberigita pro la sama ofendo, sed kiam li estis konvinkita, ke li estas sufiĉe forta por rezisti la revolucion kontraŭ religian puŝon, li vokis al sia kortego famajn nekredulojn kiel La Mettrie, kiu mortis en Berlino, la markizo de ' Argens, Robinet (1735-1820). (Tiu ĉi Robinet ne estu konfuzita kun la pozitivisma Robinet). En la 19-a jarcento, ĉi tiu malmulte konata verkisto

estis iama jezuito, kiu en 1776 publikigis liberpensan verkon: Pri Materio.

Okazis tiam vekiĝo de la publika spirito, sed la plej multaj el la verkistoj restis deistoj, kiel G. Schaie, Edelmann, Bøhrd, Basedow (1723-1790), eduka reformisto: Reimans, Moses, Mendelssohn.

La plej granda germana drameca poeto, Schiller (1759-1805), aŭtoro de la dramoj *The Brigands*, *Vilhelmo Tell* ktp., kaj la *Historio de la 30-jara Milito*, estis raciisto, kvankam li ne lasis laboron traktantan specife la temo de religio kaj kontraŭ religio.

Kant (1724-1804), fama filozofo kiu kaŭzis revolucion en la germana filozofio per siaj verkoj: *Kritiko de Pura Racio*; *Religio ene de la limoj de pura Racio*, estis raciisto kiu havis tre grandan influon. Estas multaj kritikistoj, kiuj ankoraŭ konsideras lin la plej rimarkinda reprezentanto de la filozofio en Germanujo, lasante en la ombro Schelling, Fichte, Hegel kaj la enorman liston de germanaj filozofoj, el kiuj la plimulto estas liberaj.-timidaj pensuloj.

Goethe, la plej granda germana poeto (1749-1832) estis decide raciisma. Li skribis, ke tio, kion li plej malamis, estis la kruco (kristanismo) kaj cimoj. En letero al la svisa verkisto Lavater, Goethe skribis: „Nenio iam povas konvinki min, eĉ tiel nomata dia voĉo, ke akvo povas bruli, ke fajro povas estingi soifon, ke virino povas gravedi sen la helpo de masklo, ke mortinto povas esti revivigita, ktp. ". En politiko, en historio,

en fikcio, lia influo estis enorma. Li komencis sian dramecan karieron per la revolucia teatraĵo Goetz von Berlichingen, poste venis Egmont, kie li prezentis la noblan karakteron de la viktimo Egmont batalanta kontraŭ la katolika tiraneco de la hispanoj en la Malaltaj Landoj. En Faust, ni vidas la diablon fari veton kun Dio, ambaŭ malĝojaj sinjoroj, Goethe estis klerulo, kiu admiris la ideojn de evoluado disvastigitaj de Geoffroy Saint-Hilaire, Lamarck, ktp. Post Goethe, libera penso havis grandajn reprezentantojn en Germanio, Buchner, Feuerbach, von Hartmann, Schopenhauer, Nietzsche, Karl Marx, Engels kaj la tuta socialisma lernejo de 1848.

La nordgermanoj, malpli fanatikaj ol la bavaroj kaj la loĝantoj de la bordoj de Rejno estis pli indiferentaj, vere liberpensuloj, dum en Bavario la klerikalismo estis kaj daŭre estas ĉopova. La raciistoj estis tamen grupigitaj en plurajn grandajn asociojn, kiuj neniam ĉesis batali kontraŭ la pastraro.

Antaŭ ol fini, mi donos mallongan tabelon de la organizoj kiuj inkluzivas liberpensulojn kaj mi parolos pri ilia gazetaro.

En Aŭstrio, sub la imperio, klerikalismo estis la majstro. Ne estis libereco por liberpensuloj krom en Bohemio, kie la lukto kontraŭ katolikismo daŭris aktive.

Antaŭ la mondmilito, ekzistis tri liberpensaj gazetoj en Prago, la Volna Myslenka (La Liberpensulo). Penso), la Volna Skola (Libera Lernejo) kaj Havlicek, nomo de a

granda liberpensista ĉefa verkisto. Sed baldaŭ post 1900, la imperia registaro malpermesis ĉian propagandon, fermis la raciismajn societojn kaj kaptis ilian monon. Nekompreneblas, ke ĉiuj ĉefaj liberpensuloj malamis la aŭstran registaron. Apenaŭ la respubliko estis proklamita, liberpensulo, kiu suferis pro siaj ideoj. S-ro Massaryk estis elektita prezidanto de la respubliko. En la Internacia Liberpensista Kongreso, s-ro Massaryk akceptis la kongresanojn favore. Ekde tiam okazis disiĝo inter la liberpensuloj, kies signifon mi ne komprenas. Maljuna luktisto Bartosek estis elpelita ĉar li volis fari komunisman propagandon.

Ĉefaj liberpensuloj estas tre aktivaj, ilia propagando estas prospera, ili eldonas multajn volumojn.

En Francio, la militoj de Napoleono, kiuj sorbis la tutan energion de la lando, malhelpis la progreson de la libera penso inter la homoj. La Restarigo, la regado de Karlo la 10-a kaj reakciaj iniciatoj ankaŭ prokrastis la movadon. Sed ni jam povis vidi renaskiĝon de sociaj ideoj. Fourier (1772-1837), kreinto de la Falansteria teorio kiu havis multajn kaj eminentajn disĉiplojn, estis liberpensulo, sed li kredis je la transmigrado de animoj. La ideo de la produktadkooperativo povas esti spurita reen al li, dum tiu de konsumo povas esti atribuita al Robert Owen (en lia verko *New Views on Society*, *Eseoj pri la Formado de Karaktero* 1810-1815). La reformanto

Skoto estis amara malamiko de kristanismo kaj granda subtenanto de lerneja reformo. Homoj venis el ĉiuj landoj por vidi liajn lernejojn kaj establaĵojn, kie li povis transformi la naturon de siaj koruptaj laboristoj en utilajn laboristojn. Tamen, liaj provoj ĉe komunumoj en Ameriko (Nova Harmonio) kaj Anglio estis fiasko.

Lia filo Robert Dale Owen, kiu mortis en 1877, estis unu el la asistantoj de sia patro ĉe New Harmony, kaj konvinkita liberpensulo en siaj multaj skribaĵoj. Fariĝinte amerika civitano, li estis aferistaro ĝi ito en Napolo. Dum la Civita Milito, li defendis la liberigon de sklavoj. Post 15 jaroj da klopodoj en la Vaŝingtona Parlamento, li sukcesis doni al Indianaaj virinoj la rajton posedi posedaĵon en sia propra nomo.

En Francio, Cabet, sub Louis-Philippe, restis kristana, sed kun forta nuanco de komunistaj ideoj, kiuj kondukis lin al la fondo de la komunumo de Icarie kiu ekzistis en Iovao ĝis ĉirkaŭ 1900.

Auguste Comte (1778-1857), fondinto de pozitivismo, filozofia teorio kiu nur akceptas verojn pruvitajn de scienco, evoluigis siajn filozofiajn ideojn en sia granda verko Cours de Philosophie positive (1830-1842) kiu renversis ĉiujn ideojn de filozofio apriorie ; sed poste, jam trafita de frenezo, li verkis sian Pozitivan Politikon, specon de ateisma religio kun tuta hierarkio formita laŭ la katolikismo. La Filozofio de Comte havis ĉefe Littré, Wyrubov ktp kiel disĉiplojn. La organo de

Litré kaj Wyrubov Revue de Philosophie positive, publikigita de 1867 ĝis 1883.

Ekde 1848, raciismo akceptis rimarkindan etendaĵon. Ni povas diri, ke la filozofio de Littré, ktp. estis trudita. Krom kelkaj konservativaj mensoj, ĉiuj akademiuloj, ĉiuj rimarkindaj verkistoj forlasis la malnovajn religiajn fabelojn. Prudono, la propagandanto de anarkio, ne pikis siajn vortojn. Liaj verkoj enhavas furiozajn atakojn kontraŭ kristanismo. Ĉiuj liaj sekvantoj estis fervoraj liberpensuloj. Sekvis lin Bakunin, Kropotkin, la Reclus, J. Grave, Malato, Séb.

Faure kiu denunciis, tra la lando, per ardaj vortoj, la "Krimojn de Dio", unuvorte de ĉiuj liberecanoj. Ekzistis alia skolo tiel negativa kiel la filozofio de Prudono, tiu de barono Colins, aŭ toro de enormaj nedigesteblaj volumoj, ĉirkaŭ dudek el kiuj estis publikigitaj de liaj disĉiploj Hugontobler, A de Potter, Poulain, Frédéric Bordes, ktp., kaj per ilia organo La Filozofio de la Estonteco.

Ĉi tiu "estonteco" ne akceptis la teoriojn de Colins, la fondinto de "racia socialismo". Colins diris: "La ideo de dio estas same racia kiel tiu de bastono kun nur unu fino. »

Blanqui, la fama revoluciulo, kiu pasigis grandan parton de sia vivo en malliberejo, estas la aŭtoro de la devizo: "Nek Dio, nek Majstro", kiu estis la titolo de gazeto de liaj subtenantoj. Ĉiuj blankistoj, ĉi tiuj modernaj jakobenoj ankaŭ estis fervoraj liberpensuloj.

La Pariza Komunumo en 1871 estis gvidita fare de jakobenoj kiel Félix Pyat, Vermorel, Delescluse, ktp. Ĝi el kiuj ŝi atintus detruigi la potencon de la Eklezio instalante novan formon de federaciisma ŝtato. La minoritato, pli socialisma ol la gvidantoj, ne estis malpli kontraŭa al la religio, tamen oni ne povas atribui la morton de la Ĉefepiskopo de Parizo, de la prezidanto Bonjean, de la pafitaj sur la strato Haxo al kontraŭ religiaj ideoj. Tiuj ĉi pafadoj estis la rezulto de politikaj malamoj, kiuj havis nenion komunan kun la raciisma movado. La masakroj de la Versailles, la torentoj de sango verŝita de la ĉambrieroj de Thiers, Galiffet, ktp. ne haltigis la progreson de la libera penso. Male, la rifuĝintoj, kiuj eskapis la masakrojn, portis eksterlanden kun la ideoj de emancipiĝo de popoloj, la ideo de libereco de penso. Raciismo, kiu estis subpremita en Francio dum tempeto, revenis kun venĝo. Bedaŭrinde, la karaj socialistoj, pro politikaj kialoj, por ne ofendi balotantojn, kiuj ankoraŭ ne forigis sin de malnovaj superstiĉoj, proklamis la principon, ke religio estas individua afero. Ili fermis la okulojn pri la grandega progreso, kiun faras klerikismo; la laikaj lernejoj kreitaj kun tiom da malfacileco en la lasta kvarono de la 19-a jarcento estis skuitaj de la influo de virinoj. Laikaj instruistoj estas nigralistigitaj en certaj provincoj, lernejoj preskaŭ ne havas studentojn, ĉar gepatroj minacataj de subtenantoj de la Eklezio timas perdi sian situacion, sian vivtenon. La socialistoj, volonte blindaj, ne volas

ne vidu, ke forlasante la liberan penson, ili malfermas la vojon al la plej malhela reago, kiun ni vidas en Italujo, en Hispanujo kaj en la departementoj, kie la libera penso havas nenian influon. Gardu vin pri civilizacio, se klerikismo aŭ eĉoficiala socialismo venkas!

Tamen, scienca esplorado ĉe la Sorbonne kaj en aliaj laboratorioj progresigas sciencan kaj pruvas la absurdaĵon de teismaj teorioj. Se iuj sciencistoj kiel Pasteur, Lapparent, Branly, restis kristanoj, tio estas ĉar, absorbitaj de siaj esploroj, ili neniam provis iri plu, kaj krome la Branlys kaj la Lapparent, profesoroj en universitatoj katolikaj, povus perdi siajn lokojn, se ili diris, ke ili estas liberpensuloj: ili perfidis siajn liberpensajn ideojn per politiko.

Bedaŭ rinde ni vidis hontindajn palinodiojn en nia tempo: la Briands, la Millerands, ktp. Predikinte ĝeneralan strikon, ili arestis tiujn, kiuj praktikis siajn metodojn. Millerand estis la unua se temas pri sendi ambasadon al Vatikano. Ni vidas la rezulton de ĉi tiuj hontindaj manovroj, klerikalismo estos la mastro de la situacio. Jam la jezuitoj, la malkleraj fratoj, havas longajn procesiojn de studentoj, kiujn ili stupemas kaj kiujn ili faros la subtenantojn de la burĝa kaj obskurantisma ŝtato.

En la 20-a jarcento la situacio plimalboniĝis. Laboristoj okupataj de sia vivteno ne plu pensas pri siaj cerboj, ili

elektu deputitojn, senatanojn kaj ne vidu la nigrajn nubojn, kiuj fandiĝos super la homa penso.

En Francio preskaŭ ne ekzistas pli organizitaj sekcioj de Libera Penso. La gazetaro estas reduktita al unu aŭ du malgrandaj gazetoj, kiel la Libre-Penseur de France. Federacia Unio de Revoluciaj Liberpensuloj de Francio ekzistas, ŝajnas, sed ĝia programo estas strikte marksisma, do sufiĉe malproksima de la kontraŭreligia lukto. La Nacia Federacio de Liberpensuloj de Francio (kies Lorulot estas la oficiala propagandisto) estas influita de la liberecanaj tendencoj de la Libera Ideo, organo kiu dediĉas daŭran penadon kaj interesajn paĝojn al raciisma propagando.

En Svislando ekzistas Franclingva Federacio de Libera Penso, kies organo estas Internacia Liberpensulo. Tiu ĉi Federacio havas kelkajn sekciojn, sed ĝi apenaŭ varbas. Junuloj pensas nur pri sporto kaj nenion legas. La anarkiisma gazeto Le Réveil de Genève, kaj ĝia itala parto Il Risveglio, estas bonaj defendantoj de libera penso.

En germana aŭ germanlingva Svislando ekzistas sufiĉe aktiva federacio kaj gazeto Der Freidenker, eldonita en Bazelo, kaj tre bone verkita. Liberpensuloj de ambaŭ lingvoj ĉeestas internaciajn kongresojn. En Germanujo la movado montras tre feliĉan energion, sed makulitan de marksismaj ideoj en politiko.

Organizitaj Liberpensuloj havas almenaŭ milionon da membroj. Ili eldonas multajn gazetojn kaj

interesaj kaj kleraj revuoj, kiel la Monataj Kajeroj Monistaj, la oficiala organo de la Germana Monista Ligo, kiu havas sekciojn en preskaŭ ĉiuj urboj, kiuj donas grandan nombron da sciencaj konferencoj. Sed la plej multnombra Asocio estas la Unio por Libera Penso kaj Kremacio kiu, en 1928, havis 550 261 pagantajn membrojn. Tiu ĉi Unio eldonis, en 1928, grandan broŝuron de 100 paĝoj, in-8°, pri sia agado, titolita: Nia laboro, Niaj kritikoj, ilustrita per multnombraj fotoj, la Hôtel de la direction des automobiles por la dissendo de gazetoj, akcepto. Ĉambroj, indekskartoj, librodeponejoj, kunvenoj, la biblioteko, tipografia kunmetaĵo, ktp. La amasigita riĉo estas preskaŭ 2 milionoj da ormarkoj. Per tiaj rimedoj ni povas eldoni multajn gazetojn, revuojn, librojn; ni povas veni helpi malfeliĉajn liberpensulojn, konstrui kremaciejojn, havi konferencojn preskaŭ ĉie. Ne estas instalaĵoj en Eŭropo kiel tiu de la liberpensuloj en Berlino. Krom la Unio de Proletaj Liberpensuloj kaj aliaj, ekzistas aliaj organizoj, kiel tiuj kiuj eldonas la sciencan revuon Urania kaj la gazeton Der Atheist. Iama monaĥo, Hans Ammon, kiu fariĝis elokventa propagandisto de libera penso, publikigis malgrandan ĵurnalon nomitan Des Lichtbringen (la lumportanto aŭ Lucifero). Lia propagando estis sentita en Bavario, lia naskiĝlando, kie li estis elmetita al severa persekuto.

En Ĉeĥoslovakio aperas en la germana bona germana gazeto, la Freie Gedanke, kie verkas talentaj viroj kiel Profesoro Drews (aŭ toro de La Mito de Jesuo) kaj Profesoro Hartwig de Bruno en Moravio. Tiel Germanio superas la liberpenson de aliaj landoj.

Aŭ strio, kiu, sub la Habsburga Imperio, estis submetita al la jugo de la Roma Eklezio, nun resaniĝas. Ĵurnalo Der Freidenker (kiun ne konfuzu kun la samnomaj gazetoj eldonitaj en Berlino kaj Svislando), aperis en Vieno kaj faris rimarkindan propagandon. La sama estas vera pri Der Atheist. La anarkiistoj havas bonegan organon Erkenniniss und Befreinug, kun sincere liberpensaj tendencoj. Li publikigas bonajn kontraŭ militismajn verkojn ktp. La Liberpensula Ligo de Aŭ strio tro zorgas pri politiko, laŭ mi, kaj tiel damaĝas la aferon de liberpensoj. Tamen, la agado de liberpensaj organizoj en Germanio kaj Aŭ strio estas ĉefe direktita al la movado de Confessionslos (tiuj sen konfeso aŭ pli bone sen religio). En Germanio, Aŭ strio kaj eĉ Zuriko, Svislando, ĉi tiu, kiu ĉesas voli aparteni al Eklezio, devas oficiale deklari sian foriron el la Eklezio. Jam estis pli ol miliono da tiuj rezignoj de religio. Nekomprenblas, ke lokaj aŭtoritatoj faras ĉion, kion ili povas por malhelpi ĉi tiun movadon, kiu reduktas la enspezon de la pastraro.

Dank' al tiu ĉi movado, la infanoj de Confessionslos ne plu estas devigitaj ĉeesti religiajn lecionojn, krom en kelkaj germanaj ŝtatoj.

En Anglujo ekzistas tri grandaj asocioj: Rationalist Press Association, kiu povis, danke al la malavaraj testamentoj kiujn ĝi ricevis, aĉeti grandan domon en la mezo de la kvartalo de la librovendistoj kaj eldoni tie grandan nombron da senpagaj libroj, malkaraj pensuloj. , sen menciigi alian revuon The Literary Guide. Lia literatura agado sentiĝas en ĉiuj landoj, kie oni parolas la anglan. La Nacia Sekulara Societo, fondita de la rimarkinda liberpensula propagandisto Foote, daŭrigas la publikigon de la Liberpensulo , pli energia revuo ol la Literatura Gvidilo. Ĝia ĉefredaktoro, Chapman Cohen, publikigis multajn volumojn kiel Free Thought Essays , el kiuj tri volumoj aperis. Materialismo reekspoziciita, ktp., ktp. La Liberpensulo organizas konferencojn kaj simpoziojn inter kredantoj kaj raciistoj en ĉiuj ĉefaj urboj.

La Nacia Sekulara Ligo havis, antaŭ kelkaj jaroj, karavanojn, kie propagandistoj iris tra la tuta Anglio, haltante sur la publikaj placoj de urboj kaj vilaĝoj por fari kontraŭdirajn prelegojn pri religio. Tre multaj adeptoj al libera penso estis gajnintaj tiamaniere.

La Etika Socio havas elektajn parolantojn kiuj alparolas la intelektajn klasojn kaj instruistojn prefere ol la homoj mem. La Comtistoj kiuj havis unuarangaj verkistoj kiel Congreve, Frédéric Harrisson ; ktp., oni parolis malpli ekde la morto de tiuj gvidantoj. Estas tamen preĝejo de homaro kie

ni faras paroladojn pri pozitivisma politiko ktp. Sed ĉi tiu grupo havas malmulte da influo.

En Usono la liberpensa movado estas tre energia. Organizoj kiel la Amerika Raciisma Asocio, la AAAA, Amerika Asocio por la Akcelo de Ateismo, la Racionalisma Ligo de Vaŝingtono ktp., ktp., forte batalas kontraŭ la obskurantismo kiu, en iuj ŝtatoj, pasigis leĝojn strikte malpermesantajn la instruadon de la Darwinisma teorio de evoluo. En la ŝtato de Arkansaso, unu el tiuj, kiuj havis la iniciatsistemon pruntitan de Svislando, homoj pasigis similan leĝon malpermesantan la malkovron de modernaj sciencaj teorioj kiuj povas skui fidon al la kreado de "post la Biblio". La prezidanto de la AAA

A. estis malliberigita en 1928, ĉar la leĝo estis aprobita, ĉar malfermis butikon kie liberpensantaj libroj estis supozeble vendataj. Antaŭe granda oratoro, Ingersoll, povis eldoni atakon kontraŭ la kreado sub la titolo La Eraroj de Moseo. Statuo estis starigita en Ingersoll kiu estis kandidato por prezidanto de Usono. Nun ni malliberigas ateiston ĉar li estas ateisto! Unu el la plej rimarkindaj liberpensaj gazetoj en la mondo estas la Trussi Seeker, kiu festis la kvindekan datrevenon de sia fondiĝo antaŭ kelkaj jaroj.

En Nederlando, kie dum longa tempo la ekspastoro Domela Nieuwenhuys verkis Dageraad (Tagiĝo), la movado iom malrapidiĝis, sed ĝi ankoraŭ havas valorajn reprezentantojn. La flandra eldonas en Antverpeno

Tribuun (la Tribuno), bona gazeto. En Belgio, kie troviĝas la centra oficejo de la Internacia Federacio, ekzistas kvar gazetoj: La Pensée, La Raison, Le Penseur, kaj Le Matérialiste, organo de la Proleta Asocio. — G.

BROKERO.

MJ-M. Robertson ĵus publikigis monumentan historion de Freethought en la 19-a jarcento (History of Freethought in the 19th Century, eldonita de Watts et Co, en Londono). Neniu verko de ĉi tiu grandeco ekzistas en aliaj lingvoj. Tre belaj portretoj de la ĉefaj liberpensuloj ornamas ĉi tiun rimarkindan volumon. Ĝi inkludas, inter alie, portretojn de la sekvaj verkistoj, kun studoj de iliaj verkoj: Bentham, Thomas Paine, Laplace, Strauss, Herbert Spencer, Colenso, G. Holyoake, Darwin, Bradlaugh, Renan, Huxler, Shelley, A. Comte, Prudono, Rab. Owen, Grote, Ch. Lamb, Emerson, Geddes, Baur, Feuerbach, Büchner, Bain, H. Martineau, George Eliot, Leopardi, Heine, Haeckel, Fylor, Morley, Ingersoll, Guyau, Kuenen, Taine, Lange, ktp. Tiu listo inkludas la plej multajn el la nomoj konataj sur la kontinento. Estas aliaj, kies reputacio estas limigita al anglosaksaj landoj.

La laboro de Robertson igos la liberpensan movadon bone komprenita tra la mondo en la 19-a jarcento.

Tre interesa ĉapitro estas dediĉita al Thomas Paine, iom forgesita en Francio, kvankam lia Aĝo de la Racio, komencita en sia malliberejo en Parizo, kie li estis arestita pro siaj kontraŭ religiaj ideoj, havis, malgraŭ sia deismo, grandegan influon. . . Ĉi tiu libro estas konstante reeldonita.

Lia tombo, en New Rochelle en Usono, estas pilgrimloko por liberpensuloj.

Robertson restas en la vivo kaj socia agado de Roberto Owen, same kiel la amaso da eminentaj verkistoj kiuj, ekde la komenco de la jarcento, ilustris liberan penson en Anglio kaj Ameriko. Ĉapitro, kun la bela

La 5^e gravuraĵo de Laplace, estas dediĉta al la natursciencoj antaŭ Darwin, tiel en Francio, kiel en Germanujo kaj en Anglio, tiam ni legas la biblian kritikon ĝis Baur, la reagon en Germanujo kaj en Francio; Feuerbach, I. Büchner, malfermas novajn vojojn al filozofia penso en sia lando. Herbert Spencer, profunda filozofo, burĝa anarkiisto, estas ankaŭ granda liberpensulo.

Ekde 1840, liberpensulo faris grandan progreson en Ameriko, la panteisma influo de R. Owen superis sin kaj Kneeland, fondinto de la plej malnova liberpensa ĵurnalo la Boston Investigator (1831) estis kondamnita en 1833 al du monatoj en malliberejo. — G. BROCHER.

LIBERPENSO. Same kiel mi zorge pripensas - el la vidpunkto de la homa estonteco kaj ankaŭ la purecon de niaj pluaj konoj - ĉian sociologion, kiu celas la sistemon kaj estas malliberigita en ĝi, ĉian ideologion, kiu tendencas al adoro kaj reduktiĝas al ĝi, sammaniere ĉu "libera penso" alarmigas min kaj ŝajnas al mi kaŝi

iu difekto aŭ kelkaj nevenkitaj malfortoj, kiu lasas la plej malgrandan areon ekster sia esploro.

Libera penso estas antaŭ ĝo – alie ĝi revenas al la Eklezio – klopodo al libera penso. Kaj kiu ajn (kaj kun li ia intelekta kategorio) rifuzas al nia ekzameno kaj ekskludas de sia propra kontrolo aŭ ideon, institucion, hipotezon situas rande de mensa agado, kiu interesas min simpatie. filozofian, socian solvon, an. impulso de sento aŭ edifo de racio, mallonge kaŝas ian aferon aŭ ian formon el analizo aŭ ne akceptas, post komenca pridemandado, ke ĝi restas submetata al konstanta kontrolo. Ĉu temas pri maldiligento, pasiveco, antaŭ juĝo aŭ homa malkuraĝo, la personeco abdikas aŭ malpliigas, kiu ŝirmas pretajn "verojn" en netuŝebla tabernaklo. Iu starigu altaron de tabuaj nocioj kaj faligu la ponton de komuna esploro inter ni. Neniuj devotaj rezervoj kaj malaltgenuaj, fermitaj respektoj. Neniuj dolĉaj regionoj malpermesitaj al niaj penetroj. Neniuj kavernoj, kiujn oni ne povas eniri; ni volas vidi!

Kaj kredo, kaj dogmo kaj revelacio, kiuj transformas apriore la nekontrolitan en certecon, la momentan en neŝanĝeblan, la nekonatan en supernaturan kaj forigas ilin el nia dissekcio unue, el nia revizio poste, kiuj, el la nepenetrebla provizora - nepenetrebla eble - faras certaj aferoj nescieblaj al diaj "klarigoj", levas muron de ombro antaŭ niaj paŝoj kaj estas esence

nekongrua kun tiu ĉi kritika spirito, kiu estas la bazo de la scio kaj la kondiĉo de libera ekzameno sen malhelpo, de klera kaj tuta libera penso.

Sed per ĉi tiu sama fakto – kaj ĉi tio estas cetere la signo de sia aŭ daco kaj de sia vireco, la garantio ankaŭ de sia fekundeco – la libera penso devas ĉion studi, kuraĝe e alproksimiĝi al ajna obskura zono kun espero de ia vero. La anticipa sento, kiun iuj nomas religia (nepropa kaj malklara nomo, ĉar al religio rilatas ĉiuj stagnaj "solvoj", ĉiuj "ĉielaj" datumoj, forigitaj de manifestacio, ĉiuj impulsoj de akcepto, kaj ni ne povas sen danĝero permesi tion; terminologio aplikinda al la hipotezo, la scienca ekscito de la sperto) la anticipa sento, ankrita en la koro de la homo ekde la infanaĝo de la homaro, estas unu el la homaj motoroj submetitaj al nia malferma kaj larĝa kaj por ĝi inforĝeti - eĉ pli. kondamnu ĝin — sen aŭ di ĝin estas eraro kaj danĝero. Ĉar tia ostracismo malkaŝus limigon de la metodo kaj kiel la desegnaĵo de kordono de timo ĉirkaŭ niaj riĝgaj vidindaĵoj.

Tiu ĉi sento estas eble nur la infana malpacienco de la scifakultato. Per strikte religiaj vojoj, ĝi kondukas al blinda kredo – ĉi tiu paralizo de la esploro – sed per la ardaj kaj kuraĝe e demandaj aspiroj de alta homa avido, ĝi generas eksterordinare fruktodonan idealismon. Ĝiankaŭ montras sufiĉe okulfrapan viklecon por ni

ni rigardu lin ekster la sekiga sarkasmo kaj esploru lian senpripensecon, liajn erarojn, liajn deviojn, liajn dezirojn, kaj ankaŭ liajn promesojn. Sed la religiulo, kiu venas al ni fermita, ne estas la kritika frato de la liberpensulo. Estas nur tiu, kio ajn tenas lia kredo ankoraŭ konservas, kiu malfermiĝas kaj diras: "Kune, ni, kiuj ĉiam serĉas, rigardas profunde en ni kiel aferojn..." Li ne estas (kaj tio, tuj, protektos nin kontraŭ eraro kaj interna mokado), li ne estas adepto de establitaj religioj aŭ aperantaj kultoj, kiu donos al ni ĉi tiun lingvon de prudento kaj dubo kaj kiu, aktive, ĵetos en la kribrilojn la absolutojn de sia cerbo aŭ la definitivajn instruojn de siaj pastroj.

Sed, aliflanke, kiu faras ĉi tiun lojalan paŝon al la lumo, estas - nur vortoj ankoraŭ distancas nin - preskaŭ jam de la nia...

La bonvenigon, kiun ni tiel proponas al la sekvanto de klasikaj teokratioj, ni tenas preta por la lumigado de la rejunitaj filioj de deismo. Sed kiel ajn simpatia aspektu ilia aspekto, kiom ajn proksimaj al niaj esperoj iliaj konataj gestoj iam estu, kiel ajn orientitaj al libereco aperu ilia praktika sinteno, ni ne povas rigardi sen malfido la fluojn, kies spirito nin rekondukas al superstiĉo. Kia ajn ilia modernisma figuro, ilia vesto kaj ilia scienca adaptiĝo - eĉ kelkaj el iliaj kravatoj - ni atendas, sen hasta aliĝo (kvankam volante porti niajn torĉojn rekte inter la novaj arkanoj), la invitojn kaj klarigojn de la

spiritismo kaj ĝiaj derivaĵoj (teozofio, okultismo, magio, astrologio, ktp.) same kiel ĉiuj tendencoj kaj reagoj (plejparte sentimentaj), kiuj donas pli da loko al kredo ol al pruvo kaj ne establas ligan kun "la transo" (Dio aŭ Cosmos) nur danke al trompo aŭ sugesto kaj havigu nenian alian respondon al niaj maltrankvilaj demandoj ol kredo...

Same, ni restas skeptikaj pri sistemoj – sociaj aŭ alispecaj, kaj ĉi ili portas la liberecanan etiketon – por kiuj iliaj protagonistoj rifuzas atendi la bapton de faktoj kaj la konsekron de la sperto kaj fronte al kies kritiko, kvankam animita de lojala zorgo pri reformo, estas ricevita kun malamika malpacienca kaj manifestiĝoj de maltoleremo. Ĉiu, kiu hodiaŭ ne povas toleri la diskuton pri siaj plej ŝatataj konstruoj, estos estonte, se la eventoj respondos al ili, estos la sekta gardisto de pereema formo kaj la malamiko de io pli bone atendata. Libera penso ne povas esti limigita ene de la antaŭ konceptita kampo de doktrinoj.

Ŝi bezonas alfronti kaj ekvilibrigi, nur doni al la solvoj, kiuj estas alportitaj al ŝi, revizieblan aliĝon, teni sian konfidon kaj racian malfermitajn al la "nova elemento". Ĝi ne povas - tio estus ĝia kondamno kaj ĝia falo - adaptiĝi al la fermita pensmaniero de la partizano, nek ampleksi la spiriton de korpo de organizoj kaj klanoj.

Ĉi tio sufiĉas por diri, ke ni ne povas alproksimiĝi i senrezerve al tiuj – viroj aŭ grupoj – kiuj,

limigitaj al "homazia" antiklerikalismo, atestas, per siaj esencaj agoj, la persiston de maltrankviliga religieco. Ili estas ankoraŭ kaptitoj de la pasinteco kaj liberpensuloj nur intencite, la aktivuloj, kiuj daŭrigas la praktikojn de la regantaj religioj kaj ne liberigis sian propran pensadon kaj sian vivon de kutimoj de fanatikeco kaj kredemo. Ĉirkaŭ iliaj mensoj la konspiroj de maltoleremo kaj dogmo kaŝatas kaj reformas. Se antaŭ juĝoj kaj antaŭ juĝoj retiriĝis de frakcio de siaj opinioj, la metodo restas dependa de ĝi kaj aliaj konceptoj, persistaj aŭ baldaŭ aj, malkaŝos la neceson de iliaj venkoj kaj atestos ilian limigon. Malamika timemo kaj nesupereblaj antaŭ juĝoj tenas ilin sur la sojlo de virila kritiko. Kie ni lokas la antaŭan malplenan skribtablon kaj la konstantan vigelecon, ili ankoraŭ stariĝas kiel mastrinoj de anstataŭigaj kredoj... Aliflanke, ekzistas ankoraŭ multaj, inter la socioj kiuj pretendas esti liberpensaj, tiuj kiuj agitas en la trompe demokratia maldormo de potenco kaj nur malforte leviĝas super la politikaj asocioj, tiuj ankaŭ kiuj pruvas, kun pli-malpli sincereco, la branĉojn de la voĉdonaj komitatoj. Ambaŭ mankas ĉi tiu aŭ daco kaj ĉi tiu deziro ekzameni, kaj ĉi tiu sendependeco de movado, sen kiu penso estas nur minora sub superrigardo.

Liberpenso, kiu volas vivi, ne timigas trompajn similecojn, nek ŝajnojn, nek vortojn. Ĝestis

la malvirto kaj miopeco de tiu de antaŭ proksimume dudek jaroj (kaj ĝi estas malproksime de esti libera de ĝi ĉe) kaj unu el la kaŭzoj de ĝia stagnado kaj ĝia velko, tiu de esti kuntiriĝinta en la supraĵo antiklerikalismo, al denuncio prefere ol refuto, al religia lokaligo, al pala reforma sociologio, al malindaj kaj mallogikaj sociaj mezuroj, al limiĝo en tro konkreta kaj kvazaŭ finita materiismo, enkadrigita en stabiligitaj principoj kaj sur la sojlo de ĉi tiu rigideco plena de kontraŭdiroj, el kiu; , krome, religia pozitivismo mortis. Iam doktora malmolesteco regis super simplismaj aforismoj kaj permesis al paradoksa dogmatismo reestabli sin en moralo. Kaj la scienco, kiun ĝi pretendis pretendi, superfluis ĉi flanko siajn dispartojn, ĝiajn sektajn proskribojn miksitajn kun kvazaŭ ritaj hezitoj, kaj substrekis la infanecon kaj aridecon de siaj anatemoj...

Libera penso (ke tiu ĉi spirito kaj ĉi tiu animo ĝiajn grupojn same kiel ĝiajn individuojn) devas esti forta, sed ekspansiema, aŭ daco kaj vigla, kaj eliri renkonte al ĉiuj misteraj fortoj ankoraŭ ĉeestantaj en la vivo... — SMS

Pri ĉi tiu elektronika eldono

Ĉi tiu e-libro devenas de la [cifereca biblioteko de Vikifontaro\[1\]](#). Tiu ĉi plurlingva cifereca biblioteko, konstruita de volontuloj, celas disponigi ĉiujn eldonitajn dokumentojn al kiel eble plej multaj homoj (romanoj, poemoj, revuoj, leteroj, ktp.)

Ni faras tion senpage, nur kolektante tekstojn en la publika domeno aŭ sub libera permesilo. Pri libroj sub libera permesilo, vi povas uzi ilin tute libere, ĉu por nekomerca aŭ komerca reuzo, respektante la kondiĉojn de la permesilo [Krea Komunaĵo BY-SA 3.0\[2\]](#) aŭ, laŭ via bontrovo, tiujn de la [GNU. permesilo FDL\[3\]](#)

Vikifontaro konstante serĉas novajn membrojn. Ne hezitu aliĝi al ni. Malgraŭ nia zorgo, eble okazis eraro dum la transskribo de la teksto el la faksimilo. Vi povas raporti eraron al ni ĉe [ĉi tiu adreso\[4\]](#)

La jenaj kontribuantoj ebligis ĉi tiun libron:

- Taba1964
- Wuyouyuan
- Yann
- Ernest-Mtl
- Aristoi

-
1. _ <http://fr.wikisource.org>
  2. _ <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.fr>
  3. _ <http://www.gnu.org/copyleft/fdl.html>
  4. _ http://fr.wikisource.org/wiki/Aide:Report_une_ERROR